

821.161.2.09(082)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Т 28

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**ТВОРЧІСТЬ АНДРІЯ МАЛИШКА
В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО
ПРОЦЕСУ ХХ СТОЛІТТЯ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖВУЗІВСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРИСВЯЧЕНОЇ 85-РІЧЧЮ ВІД
ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АНДРІЯ САМЙЛОВИЧА МАЛИШКА**

13 листопада 1997 року

Київ 1997

/174/; червоно-вишневі /156/; сніжок-залежок /159/; дівка-любовка /163/; хвилі-коні /173/; вибухи-ножі /174/; гармошка-чортівка /194/; хлопчик-заброта /194/; буй-озимина /198/; місяць-звіздар /210/; синь-дунай /217/; крапля-прилипця /218/; зеленочолоий /214/; зеленошумний /204/ та ін.

Такі похідні – впливовий експресивний засіб: І черв'яньково Спіє сонце, як гарячий плід /55/; Хай шумить, – говорять, – і не в'яне. Все твоє сімейство листів'яне! /66/; Хтось кричав: – Ну й клята заметиха! – А мені – не сніг вітрами дихав. А волошки сипалися в двір! /90/; І в синій дзвін палкого неба Ковалик – жайворонок б'є /109/; Листопад виграє золотою габою, Чи білянка – гулянка мете – завірюха /148/; І пили із одного відерця Степову передзвонисту воду /31/; Розбруньковуй пишно, клен, В полум'ї знамен /116/; Пазурі здимає хижі. Вижидає крові-їжі /258/; Он виростає донька-красавка, Вірна жона залишилася вдовою /276/; І хмільні пісні-незаплаківки Забринять до вечірніх зір /285/; Де від вогню і смертних міток Не далина, а голина /174/; Буде місяць-звіздар сине небо полоти /210/. Здрастуй, вікно моє невисоке, Сонця на рамі краплі-прилипці /218/ і т.п.

Таким чином, словотворчі засоби в поезії Андрія Малишка є потужними виразниками мовної експресії.

¹Чабаненко В.Л. Основи мовної експресії. – К. 1984; ²Малишко А.С. Вибрані твори: У 2 т. – К., 1982. – Т. 1. (Далі посилаємось на це видання, вказуючи сторінку.).

В.І.Кажан, канд. філол. наук,
Р.І.Калініна

Роль повторної реалізації слова в авторському контексті

Народність – визначальна риса поезії А.Малишка. Особливого звучання набули у творчості поета такі теми, як людина і народ, війна і мир, мистецтво і дійсність.

Поезія А.Малишка позначена безпосередньою близькістю до фольклору, пристрасною, глибоко схвильованою мовою. Як ознака фольклорної

традиції в ліриці поета функціонує повтор – дійова семантико-стилістична фігура підсилення експресії, виразності, образності.

До факторів, які збільшують міру експресивного впливу повтору, відносять його категоріальну належність, кратність, синтаксичне поширення, закріпленість за певним місцем у контексті, контактність чи дистантність розташування.

У поезії А.Малишка значне стилістичне й емоційно-експресивне навантаження несуть дієслівні повтори. Здебільшого зустрічаються двокомпонентні структури, наприклад: "Буде здаватися: гуси злетілися, Бджоли гудуть – і гудуть над гарматами"¹; "Дуб підняв сухуваті руки, Сині краплі ловив, ловив". Використовуються і трикомпонентні повтори: "Синіє сон: синиця Дзвенить: "сівіто – віто". І сниться, сниться, сниться Моє минуле літо". У поезії "Заборгував тобі я, чорний хлібе..." фіксуємо чотириразовий повтор словоформи "заборгував".

Повторюються дієслова на позначення емоційного стану, руху, інтенсивної дії. У більшості випадків зустрічаємо дієслівні компоненти в ролі епіфори, яка, вміщуючи своєрідний висновок, створює пісенний ритм: "Питайте її у лузі, В калини у краснім лоні. Просіте радості, друзі, В роботі, а не в полоні. Щоб промінь її повсюди Розбив вітражі негоди. Просіте радості, люди, В землі, у судьби, в свободи!" Розташовуються дієслівні словоформи або контактено /і тоді значно підвищується їх експресивний вплив: "... Летимо, летимо, летимо до поту – Лаштувати гнізда у ріднім полі... – "Ми – сірі гуси в хмарі" , або дистантно /такий повтор характеризується послабленою експресією: "... летять через тумани, через екрани неба й гори зла, На гривах віку, через сни і рани, Летять обмити біля чорних віт Червоний біль, і сукровицю й піт"/.

Для пом'якшення відтінку наказу разом із дієслівними компонентами використовується інколи частка -но, що зближує подібні конструкції з розмовним стилем мовлення: "Бери-но швидкості, і простору, і поворотів, і високості, А тільки вмій, не задершись вгору, Так гальмувать, щоб тріщали кості; Бери-но цвіту по власній змозі, І хліба, й солі, і вітрих в хату, Лиш не забудь заплатити в дорозі Людській любові звичайну плату".

Динамізація оповіді може передаватися предикативами на -но, -то /часто із синтаксичними поширювачами/: "Лиш наші добрі дні і нашу кров гарячу Згадаєм в сотий раз, як велено бійцю. Як велено бійцю, бо він пройшов півсвіта. Кризь вибухи, жалі і вогненні вали". Наведений повтор утворює таку стилістичну фігуру, як епанакору /на початку речення повторюються ті

компоненти, якими закінчується попереднє речення/.

Крім дієслівних повторів, у мові поезій А.Малишка поширені повтори, виражені іменниками, прикметниками, прислівниками, службовими словами. У вірші "Над берегом кулі горюють, і сходить під небо туман..." змальовано персоніфікований образ берези /іменник повторюється в різних відмінкових формах: береза – березі – біля берези/: "столітня береза шуміла", "біля тої берези могильний лопух не поріс"; "І тільки береза висока, як мати, схилилась від ран". /Береза, яка прикрила юного бійця, але не врятувала від смерті, плаче над ним, як мати. "соком густим та багряним, сльозою на землю тече"/.

Повтором прикметникових форм створюється виразність, піднесеність, ритмічна організованість строфи: "Я сорочку знайду вишиванку І надіну, як хлопчик радий. По барвінку піду на світанку Молодий, молодий, молодий!"

Значна увага приділяється й авторському контексті прислівниковому повтору: "І начебто замилується око, Та не минеться гіркота досад, Бо ти предстанеш, тиха, одинока, І знову землю, вітер і потоки Я поверну назад, назад, назад!"; "Знову дороги лягли поміж нами, Знову любов як веселочка чиста".

Нерідко з певною стилістичною метою використовується повтор службових слів /прійменників, сполучників/. Звернемося до прикладів: "Хоч необжите воно, як хата, Хоч жовтороті іще пташенята, Хоч не стачає зерна доволі – Тільки ж воно на своєму полі"; "Лиш не забудь заплатити в дорозі Людській любові звичайну плату: Чи добрим зором, як бірюзою, Чи щедрим словом, коли удача, Чи як в нещасті, – плати сльозою. Аби душевна. Аби гаряча".

Повтор підрядного сполучника хоч та розділових чи, або допомагає відтворити логічні зв'язки у текстах, при цьому вони самі "актуалізуються", перетягують на себе логічні наголоси². До того ж, повтор сполучників підсилює емоційний вплив рядків, надає їм ліризму та динамізму.

Завдяки повторові сурядних сполучників, що підкреслюють і виділяють кожне використане із ними слово, поетичні рядки наближаються до народнописемних: "Ох, і смішний же! І добрий – добрий і запрозорились водні гуші, і посміхнулися темні куші, Навіть дуби із важкої породи Чухали голови від насолоди".

Поеднання повторів різних службових частин мови в одному контексті /наприклад, прійменників і сполучників/ створює виразну композиційну єдність: "Без гожих днів – не бути літу, Де б гнулись трави й комиші, А без дощів – немає цвіту, І сад сначе без душі. Без боротьби – вмира надія, А

¹Малишко А. Вибрані твори: У 2 т. – К., 1982. (Далі цитуємо за цим виданням.); ²Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К., 1976. – С.180.

**О.В.Караман,
С.О.Караман**

Функціонально-комунікативна спрямованість навчання мови в гімназії

Оскільки основною функцією мови є комунікативна функція, важливим завданням гімназійного курсу української мови виступає формування в учнів комунікативних умінь і навичок.

Грамотне володіння мовою, тобто вміння правильно використовувати засоби мови для передачі різноманітного життєвого змісту, належить до галузі культури мови. Формується це вміння в гімназіях як на уроках основного курсу української мови, так і на спеціальних уроках розвитку мовлення, спецкурсах та спецсемінарах із мови, у позакласній роботі.

Мова являє собою не лише структурну єдність, а й складне функціональне ціле в науковому плані, тому закономірно назріла потреба перегляду гімназійного курсу української мови з погляду його функціональних можливостей. Практика показує, що здібні й обдаровані учні добре засвоюють лінгвістичну теорію і свідомо застосовують її у власному мовленні, якщо знають, яку роль виконують ті чи інші мовні засоби у спілкуванні та як використовуються для досягнення комунікативної мети. Наприклад, під час вивчення займенника, спостерігаючи за функціонуванням цієї частини мови в тексті, гімназисти переконуються в тому, що в художньому описі предметів, ознак, з метою уникнення зайвих повторів, не обійтися без займенників і прикметників під час художнього опису предметів, осіб, явищ дійсності.

Велику допомогу вчителю в доборі прикладів може подати поетична творчість майстрів слова. Так, у А.Малишка читаємо:

*Мрок і марево над озерами
Бронзотілі гойдають буки.
Він ходив тут з вогнем і тереном.*